

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 5

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 656 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-mayda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Uy-joy qurilishi madaniyati, uning o'ziga xos xususiyatlari va tamoyillari.....	10
Davletov Islambek Xalikovich, Zikrullayev Valixon G'aybullayev o'g'li	
Hududlar investitsiya muhitini oshirish muammolari.....	16
Akbarov Bekmurod Miryakubovich	
Qoraqalpog'iston Respublikasi ellikqal'a tumanida turizm klasterini joriy qilish mexanizmi.....	22
Norchayev Asatullo Norbo'tayevich	
Small Business and Private Entrepreneurship is the Priority Direction of Our Country's Economy.....	28
Tulagan Tukhtaraliev, G'aniev Muhammadjon Xalilovich	
Resurs soliqlarini soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish.....	31
Tursunova Zulayxo Abdujobir qizi	
O'zbekistonda muqobil energiya manbalaridan foydalanish elektrotexnika sanoati rivojlanishining istiqboli sifatida.....	34
Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li	
Oliy ta'limning raqobatbardoshligini ta'minlashda ta'lim sifatining mohiyati va asosiy tamoyillari (O'zbekiston misolida).....	40
Egamov Sevinchbek Maxsud o'g'li	
Financial Mechanisms of Supporting Textile Products Export.....	46
Gaybullayeva Gulbaxor Maxmudovna, Yakubova Ugiyoy Mamasoliyeva	
O'zbekiston Respublikasida hududlarni mutanosib barqaror rivojlantirish masalalari va yechimlari.....	49
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar biznesini shakllantirish yo'llari.....	54
Ibodullayeva Malohat Sirojiddin qizi	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligini rivojlantirishning xorijiy tajribasi.....	57
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Turizm sohasi rivojlanishining istiqbollari.....	61
Ergashev Rahmatulla Xidirovich, Jabborova Zuhra Abdig'ani qizi	
Jahonda kabel bozorini rivojlantirish xususiyatlari va tendensiyalari.....	68
Uralov Olimjon Mahammadjonovich	
Namangan viloyatida yoshlarning iqtisodiy faolligi ko'rsatkichlari dinamikasini tahlil qilish.....	72
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Turizm sohasiga malakali kadrlar tayyorlashdagi muammolar va ularning yechimlari borasida tavsiyalar.....	77
A. I. Raxmatov	
Трансформация внешнеторговых связей Республики Узбекистана.....	83
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи	
Korxonalarda investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari va usullarining tahlili.....	88
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Turizmning mohiyati xususida nazariy yondoshuvlar va ularning tahlili.....	94
R. I. Pardayev	
Katta hajmga ega bo'lgan maxsus qurtxonalarda boqilayotgan ipak qurtlariga harorat va namlikni ta'siri.....	101
Raxmanova Xurinisho Egamovna	
Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda mahalliy soliqlar va soliqdan tashqari tushumlarning ahamiyati.....	104
Rajjaboyeva Dildora Zakirovna	
Banklarda stress-test asosida ESG-risklarni baholash.....	110
Nilufar Sharipova	
Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarish tizimini joriy etishning ahamiyati.....	114
Karimov Shamsiddin Akram o'g'li	

Qimmatli qog'ozlarni qiymatini baholash usullari va modellari.....	122
Botirxo'ja Aziza Faxmuddin qizi	
Sanoat ishlab chiqarishda diversifikatsiyaning nazariy asoslari.....	127
Davronbek Sharibjonovich Raximov	
Mamlakatimizda innovatsiyalarni moliyalashtirishning amaldagi holati tahlili.....	133
Aminov Farrux Farxadovich	
Raqamli iqtisodiyotda moliyaviy hisobot tahlilini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	138
G. J. Jumayeva	
Qurilish sohasida logistika tizimlariga zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlanganlarning amaliy jihatlari....	141
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson kapitalini boshqarishdagi muammolar	146
Nematova Shaxlo Egamberdiyevna	
Aholi daromdlari va omonatlarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	149
Xakimov Zohid Norbo'tayevich	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonini intellektuallashtirish algoritmini yaratish.....	158
Zoirov O'lmas Erkin o'g'li	
Mintaqa iqtisodiyotida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish samaradorligini baholash	164
Chilmatova Dilnoza Abdurahimovna	
Возможности внедрения и развития исламских банковских продуктов в рынок Узбекистана.....	168
Иноятова Камола Фуркатовна	
Davlat xizmatchisi faoliyatida ijtimoiy javobgarlikning o'rni	172
X. X. Ikramov	
Korporativ boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari	176
Abdug'aniyev Muhammadamin Abdug'affor o'g'li	
Hududiy kambag'allik chegaralarini aniqlashning ahamiyati (Qashqadaryo viloyati misolida).....	182
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Alisher Yunusaliyevich Safarov	
Kichik biznesga mahalliy investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanishda franshizaning roli	189
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich	
Tijorat banklarida marketing strategiyalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari.....	193
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich	
Davlat sherikchilik asosida maktab va maktabgacha ta'lim moliyashtirishligini o'ziga xos xususiyatligi.....	198
Boltaboev Murodbek Aybekovich	
Moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish davr talabi.....	203
X. I. Boyev	
Banklarda chakana kreditlash turlari va ularni raqamli transformatsiya qilishning zarurligi.....	207
Axmedova Dilrabo Kurbondurdi qizi	
Rasmiy ish bilan bandlik – aholining munosib turmush darajasini ta'minlash demak.....	216
Farhod Bagibekovich Xalimbetov	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i uchun qo'llaniladigan soliq imtiyozlarining amaldagi holati va tahlili.....	220
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Автомобильная промышленности развитых стран: становление, развитие, пути совершенствования.....	227
Назарова Раъно Рустамовна, Абдухамидова Мафтуна Турсуналт кизи	
Влияние цифровизации на внешнеэкономическую деятельность	232
Шерматовна Ирода Ойбековна, Тиллаев Хуршиджон Сулаймон ўғли	
ИИ в банковском бизнесе: ключ к конкурентной привлекательности	238
Фаттахова Муниса Абдухамитовна	
Tijorat banklari kapitalining iqtisodiy mazmuni va uning tarkibi	243
Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	

Особенности банковского кредитования и факторы препятствующие финансово-кредитной поддержке субъектов сферы туристических услуг	248
Розоков Мухаммадазиз Мансурович	
Factoring Operations in Banks.....	253
Boykabilova Iroda, Davronova Dilnoza Damirovna	
Moliyaviy sektordagi aksiyadorlik jamiyatlarining korporativ strategiyasini shakllantirishda risklarni bartaraf etish.....	257
Jaxongirov Rustam Jaxongirovich, Xo'jamurodov Asqarjon Jalolovich	
O'zbekistonning jozibador investitsiya muhitini yaratishda huquqiy asoslarni yanada takomillashtirishning ilmiy va amaliy zaruriyati	264
Oybek Elmuratov	
Qurilish materiallarini ishlab chiqarish korxonalarning boshqarish tizimini takomillashtirish.....	268
Uzakova Umida Ruzievna	
Tashkent Economy – Locomotive of the Country's Economy	274
Akramova Aziza Abduvohidovna, Maqsudov Bunyod Abdusamadovich	
O'zbekiston Respublikasida ishbilarmonlik turizmining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	278
Musayeva Shoirazimovna, Usmonova Dilfuza Ilhomovna	
Mintaqalar iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashda investitsiyalardan samarali foydalanish mezonlari va ularni hisoblash usullari	284
Norqobilov Nusrat Norsaitovich	
Marketing strategiyasi: raqobatchilik sharoitida tadbirkorlik faoliyatini yuritishning rivojlantirilishi	288
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna, Matrizayeva Dilaram Yusubayevna	
Mahalliy budjetlar mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlashning eng asosiy istiqbolli yo'nalishi	295
S. Y. Ismoilova	
Atrof-muhitga zararsiz, tabiiy tarkibli korroziya ingibitorlari turlarini tahlil qilish	300
Qurbonova Firuza Solexovna	
Oliy ta'lim muassasalarida xarajatlar smetalari ijrosi hisobini yuritish tartibi	306
AbdulAziz Norqo'chqorov Ziyadullayevich	
Tijorat banklarining investitsion faoliyati samaradorligi va uni rivojlantirish yo'llari	312
Olimova Nodira Xamrakulovna	
Baholangan majburiyatlar hisobini takomillashtirish	324
Ochilov Farxodjon Shavkatjon o'g'li	
Qurilish-pudrat tashkilotlarida auditorlik tekshiruvda faoliyat uzluksizligini baholash.....	331
Tulovov Erkinjon To'liqin o'g'li	
Основные направления развития инвестиционной деятельности предприятий.....	335
Махкамова Надира Саидмуратовна	
Milliy statistika axborot tizimlarining funksional jihatlari va o'ziga xos xususiyatlarining tahlili	340
Otajonova Gulhayo Maqsud qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini boshqarish axborot tizimini modellashtirish	345
Xudoyorov Laziz Niyojovich, Ergashova Nargiza Boboxonovna	
Mamlakatimizda aksiz to'lanadigan tovarlarni soliqqa tortish usullari	351
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
Iqtisodiy rivojlanish sharoitida investitsiya loyihalarini jalb qilgan mablag'lar orqali moliyalashtirishning zarurligi.....	357
Amonova Dilafroz O'tkurovna	
To'lov tashkilotlarini tashkil etishda xatarlarni boshqarish	362
Axmedov Miraziz Alisherovich	
Korxonada inson kapitalini rivojlantirish tizimi va konsepsiyasini takomillashtirish imkoniyatlari	367
Hamrokulov M. O.	

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida kichik sanoat zonalarini faoliyatining zarurligi va iqtisodiy-huquqiy maqomi.....	375
Shodmonqulov Kamoliddin Murodilloevich	
Bank tizimida marketing faoliyati orqali yangi innovatsion xizmatlarni joriy etishning zamonaviy holati.....	379
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich	
Экономическая сущность инновационной деятельности в банковском секторе	388
Шадиева Дилдора Хамидовна	
Yengil sanoat taraqqiyotining xitoy tajribasi va undan o'zbekistonda foydalanish imkoniyatlari	392
Jumaniyazova Feruza Rajabovna	
Tut parvonasi zararkunandasining biologik tarqalishi va zararini oldini olish choralari.....	402
Oybek Toshmurovich Karimov	
Ijtimoiy adolat va ayollar huquqlari: kasbiy kamsitish	406
Iminova Nargizaxon Akramovna	
Ishsizlik nafaqalari tayinlash va xalqaro tajriba.....	412
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	
Takroriy ekinlar urug'ini to'g'ridan-to'g'ri nol ishlov berish orqali ekadigan qurilmaga tushadigan yuklamaning nazariy tadqiqoti.....	418
Abdullayev Baxodirjon Valijon o'g'li	
Banklarida jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish tizimining roli.....	422
Abdullayeva Dildora Qudratovna	
Biologik aktivlar hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartari asosida tashkil etishning uslubiy jihatlari	425
Adxamov Samariddin	
Barqaror iqtisodiy o'sishga erishishda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarning ahamiyati.....	430
Asqarova Mavluda Turabovna, Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Ilmiy-innovatsion iqtisodiyotda suv xo'jaligini rivojlantirish muammolari, yechimlar va natijalar: fundamental asosda.....	435
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishning milliy va xalqaro standartlari.....	441
Maxamadaliyeva Mahliyoqon Maxamadmurod qizi	
Tijorat banklari aktivlari va ularni samarali boshqarish nazariy asoslari.....	448
Masharipov Maxmud Bekturdiyevich	
Tijorat banklarning moliyaviy faoliyatida yuzaga keladigan xavf-xatar va uning mohiyati	453
Rashidov Raximjon Iskandarovich, Abduraxmonov Anvar Akbar o'g'li	
Kichik sanoat zonalarini barpo etish va rivojlantirish omillari va hozirgi holatining tahlili	459
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
Moliyaviy menejment tizimi samaradorligini oshirishda raqamli marketing strategiyasidan foydalanish	466
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
O'zbekiston Respublikasi moliyaviy tizimida byudjetdan tashqari jamg'armalarning ahamiyati va o'rni.....	473
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Babanazarova Gulzar Ziuatdinovna, Ajibayeva Raiya Maxsudovna	
Aholi daromadlarini oshirishda asalarichilikning o'rni	479
Xudayarova Zuxra Yuldashevna	
Цифровые и традиционные методы сбора информации в маркетинговых исследованиях: сравнительный анализ.....	482
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Tijorat banklari faoliyatida iqtisodiy risklar va ularni nazariy asoslari.....	490
Burxonov Asliddin Asqar o'g'li	
Biznes tuzilmalarini diversifikatsiya qilish modellari va usullari hamda innovatsion rivojlanish strategiyalarining qiyosiy tavsifi.....	497
Matyoqubova Dilfuza Olimboyevna	

Тенденции развития пищевой промышленности Узбекистана.....	503
Назарова Раъно Рустамовна, Нигматуллаева Гульчехра Нуруллаевна	
Soliq-bojxona siyosatining dolzarb masalalari va ularni takomillashtirish yo'nalishlari.....	509
Usmonov Kaxramonjon Akbaraliyevich	
Статистический анализ факторов, влияющих на бренд молока и молочных продуктов в Узбекистане	513
Холдарова Фариза Тухтабаевна	
Правовое регулирование рынка цифровых активов и криптовалют.....	519
Якубова Ш. Ш., Рашидов Рахимжон Искандарович	
Efficiency of Internal Audit Service and Report Improvement: Control of Sanatorium-Wellness Institution	528
Shafkarov Fahriddin Khudaiberdievich	
Development of Digital TV Services in the Conditions of Digitalization of the Economy.....	534
Farhad Karimov	
Kichik biznes faoliyatida muhim muvaffaqiyat omillarini belgilashning ahamiyati va ularni baholash.....	538
Kabulova Nurg'o'zal Umirbek qizi	
Barqaror iqtisodiy o'sishni ekonometrik tadqiq etish.....	541
Muminova Maxbuba Abduvafayevna	
Korxonaning moliyaviy-xo'jalik faoliyati ko'rsatkichlarini baholash.....	548
Musurmonova Mahbuba Omonovna	
Tadbirkorlik subyektlari tashqi savdo faoliyatini ichki tartibga solishni takomillashtirishning ayrim jihatlarini..	552
To'rayev Nurbek Muxammadovich	
Temir yo'l transportida xizmat ko'rsatish jarayonini rivojlantirishning retseptiv tahlili.....	557
Raxmonov G'ayrat Ismatulloyevich	
Strategik boshqaruv hisobi va uning uslubiyotini takomillashtirish masalalari.....	562
Sharipova Shoxida Abdinabiyevna	
O'zbekiston Respublikasida "yashil" iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlashning iqtisodiy mexanizmlari.....	567
Shodmonov Ruslan G'olib o'g'li	
Institutsional investorlar faoliyatini tashkil etishning kontseptual jihatlarini	574
Sultanov Maxmud Axmedovich	
Tijorat banklari foydasini soliqqa tortishning ayrim me'yoriy-huquqiy asoslari	578
Turanov M. Sh.	
O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining rivojlanishida tijorat banklarining o'rni.....	586
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Babanazarova Gulzar Ziuatdinovna, Zubaydullayeva Zulayxo Karimovna, Kaxarova Dildora Erkinovna	
O'zbekistonda tayyor kiyimlar bozori ko'lamini oshirishda marketing strategiyalarining samaradorligi.....	596
Urazov Mansur Musurmanovich	
Yevropaga barqaror eksport va qishloq xo'jaligida yashil rivojlanish uchun	
Mosh bozori strategiyalarining ta'sirini baholash	599
Valiyeva Aziza Anvar qizi	
Rangli tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonlarini paralellashtirish	605
Xidirova Barchinoy Ilxomovna	
Korxonalarda ishchi personal ehtiyojlarini motivatsiyaga ta'siri	610
Aripov Oybek Abdullayevich, Axmedov Muzaffar Shokirjonovich	
Цифровые и традиционные методы сбора информации в	
маркетинговых исследованиях: сравнительный анализ	615
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	623
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Positioning Textile Products in Competitive Strategy	626
Икрамова Нодира Бурхон кизи	

Sanoatni tarkibiy o'zgarishlar asosida maqbullashtirish va samaradorlik ko'rsatkichlarini prognozlash.....	631
Kasimov Azamat Abdukarimovich	
O'zbekiston Respublikasi budgetini shakllanishida egri soliqlarni undirishning fiskal samaradorligi	638
Abdulxayeva Shahnoza Muxammadiyevna	
To'qimachilik klasterlari eksport salohiyatini boshqarish masalalari.....	645
Mamasoliyev G'ayratbek Maxamadyusupovich	
Влияние плодородности почвы на урожайность хлопчатника в хлопково-текстильных кластерах Республики Каракалпакстан	650
Сагиева Молдир Оразбай кизи	

KORXONANING MOLIVAVIY-XO'JALIK FAOLIYATI KO'RSATKICHLARINI BAHOLASH

Musurmonova Mahbuba Omonovna

Qarshi davlat universiteti tayanch doktranti

Annotatsiya: Maqolada korxonaning moliyaviy-xo'jalik faoliyati samaradorligini baholash muammosi ko'rib chiqildi. Turli iqtisodchi olimlarning samaradorlikni baholash usullari o'rganib chiqildi va ularning farqlari aniqlandi.

Kalit so'zlar: moliyaviy-xo'jalik faoliyati, ish faoliyatini baholash, samaradorlik ko'rsatkichlari, samaradorlik ko'rsatkichlarini hisoblash usullari, faoliyatni baholashga yondashuvlar.

Abstract: The problem of evaluating the effectiveness of the financial and economic activity of the enterprise was considered in the article. The efficiency evaluation methods of various scientists were studied. The differences were identified.

Key words: financial and economic activities, performance assessment, effectiveness indicators, methods for calculating performance indicators, approaches to effectiveness assessment.

Аннотация: В статье рассмотрена проблема оценки эффективности финансово-хозяйственной деятельности предприятия. Были изучены методы оценки эффективности различных ученых экономистов и выявлены их различия.

Ключевые слова: финансово-хозяйственная деятельность, оценка эффективности, показатели эффективности, методики расчета показателей эффективности, подходы к оценке эффективности.

KIRISH

Davlatning iqtisodiy holati ko'p jihatdan uning xo'jalik yurituvchi subyektlari faoliyatining samaradorligiga bog'liq, shuning uchun samaradorlik muammosi jamiyat oldida turgan qator vazifalar orasida asosiy o'rinlardan birini egallaydi. Bu masala jamiyat taraqqiyotining barcha bosqichlarida dolzarbdir, chunki ehtiyojlar doimiy ravishda ortib bormoqda va xom-ashyo taqchilligi oshib bormoqda. Shuningdek, korxona – iqtisodiyotning bir bo'g'ini. Bozor munosabatlari sharoitida iqtisodiy faoliyatning asosiy mas'uliyati turli xil mahsulot ishlab chiqaruvchi, xizmat ko'rsatuvchi hamda malakali kadrlar mujassamlanib, resurslarning turli xillaridan foydalaniluvchi korxonalar zimmasiga yuklatilgan. ^[1]

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalarning raqobatbardoshligi va kelgusida faoliyatining maqsadga muvofiqligi, birinchi navbatda, ularning faoliyati samaradorligiga asoslanadi va moliyaviy faoliyat samaradorligi tashqi investorlar uchun moliyaviy jozibadorlik kafolati bo'lib xizmat qiladi. Moliyaviy-xo'jalik operatsiyalarida shartnomalashuvchilar, shuningdek, tashkilot egalari, keyin tashkilotning hozirgi, o'tmishdagi va kelajakdagi moliyaviy faoliyatini baholash katta ahamiyatga ega.

Korxonaning moliyaviy-xo'jalik faoliyati samaradorligini baholash qaysi sohalarida ish olib borish kerakligini ko'rsatadi va korxonaning moliyaviy holatidagi eng muhim jihatlar va zaif tomonlarni aniqlash imkonini beradi. Shunga ko'ra, tahlil natijalari korxona faoliyatining muayyan davridagi moliyaviy holatini yaxshilashning eng muhim usullari qanday degan savolga javob beradi.

Zamonamiz voqeligida korxonaning keng qamrovli raqobatga bardosh bera olishi va o'z faoliyati samaradorligini oshirishi uning doimiy o'zgarib turadigan ekologik sharoitlarga tez javob berish va moslashish qobiliyatiga, shu jumladan siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, jamiyatda sodir bo'layotgan ekologik va boshqa jarayonlar, xavf omillarini bartaraf etish va o'z pozitsiyalarini mustahkamlash bo'yicha tegishli qarorlar qabul qilish uchun zarur hisoblanadi. Shuning uchun korxona samaradorligini baholashning asosiy muammosi korxonaning moliyaviy holati va imkoniyatlarini to'liq aks ettiruvchi optimal ko'rsatkichlar to'plamini tanlashdir.

Iqtisodiy adabiyotlarda korxona samaradorligini tavsiflovchi juda ko'p ko'rsatkichlar mavjud, ammo ular ko'pincha bir-birini takrorlaydi va tahlil qilinadigan obyektning holatini baholash jarayonini murakkablashtiradi.

Shunga o'xshash ko'rsatkichlar mavjud bo'lganligi sababli, tahlil qilish uchun nazariyada keltirilgan ko'rsatkichlarning butun majmuasidan foydalanishga hojat yo'q. Muhokama uchun muammo va mavzu tez, aniq va ishonchli tahlil qilish imkonini beruvchi ko'rsatkichlarning optimal tizimini tanlash masalasi bo'lib qolmoqda: tahlil qilinayotgan obyektning holatini baholash va boshqaruvni tuzilgan ma'lumotlar bilan ta'minlash, ular asosida asosli boshqaruv qarorlarini qabul qilish mumkin.

ADABIYOTLAR SHARHI

20-asrning 90-yillarida g'arb iqtisodchilari Kigan, R. Linch, K. Kross, Fitsjerald, D. Norton, R. Kaplan, E. Nili asosiy faoliyat ko'rsatkichlari tizimiga asoslangan holda tashkilotlar faoliyatini o'lchashning yangi modellarini taklif qila boshladilar. (KPI).

KPI tizimlari korxona faoliyatining eng muhim tomonlarini tavsiflovchi va uning strategik maqsadlariga qay darajada erishganligini baholash imkonini beruvchi cheklangan moliyaviy va nomoliyaviy ko'rsatkichlarga asoslanadi. Samaradorlik tizimlaridan foydalanish, birinchi navbatda, tashkilot rahbariyatining manfaatlariga, boshqaruvni tegishli va ishonchli ma'lumotlar bilan ta'minlashga qaratilgan bo'lib, ular asosida samarali qarorlar qabul qilinishi mumkin. Ko'rsatkichlarning cheklanganligi va ularning boshqaruv nuqtai nazaridan ahamiyati samaradorlik tizimini tanlashda asosiy omil hisoblanadi.

G'arb modellari orasida eng rivojlangan va keng tarqalgan quyidagilar hisoblanadi: "Muvozanatli ko'rsatkichlar tizimi", "Samaradorlik piramidasi" va boshqalar. Shuni ta'kidlash kerakki, mamlakat amaliyotida ushbu tizimlar o'rganilmoqda, ammo ularni qo'llash modifikatsiyani talab qiladi [3].

Negashev E.V., Gilyarovskaya L.T., Lyubushin N.P. kabi rus mualliflari korxonaning moliyaviy-xo'jalik faoliyatini turli jihatlarini baholashda "samaradorlik" atamasidan foydalanib, tadbirkorlik subyekti faoliyatini tahlil qilishda tizimli yondashuv va komplekslikni ta'minlash muhimligini ta'kidlaydilar. Ushbu yondashuv bilan ko'rsatkichlar tizimi hisoblab chiqiladi, uning asosida xo'jalik yurituvchi subyektning iqtisodiy holati tahlil qilinadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur maqolada korxonaning moliyaviy-xo'jalik faoliyatini baholovchi ko'rsatkichlar turli mezonlar asosida nazariy va tizimli tahlil qilingan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Korxonani moliyaviy-xo'jalik faoliyatini baholovchi ko'rsatkichlarni bir necha guruhlariga bo'lib tahlil qilishimiz mumkin:

Korxona faoliyatining individual jihatlari samaradorligini tavsiflovchi alohida ko'rsatkichlar. Ular korxona resurslarining ayrim turlaridan foydalanish samaradorligi ko'rsatkichlarini o'z ichiga oladi: mehnat (mehnat unumdorligi); material (moddiy mahsuldorlik va material zichligi); moliyaviy (kapitalning intensivligi va kapital unumdorligi) va asosiy ishlab chiqarish fondlari (kapitalning unumdorligi va kapital sig'imi).

Yakuniy natijalar va umuman korxonaning samaradorligini ifodalovchi umumiy ko'rsatkichlar. Ular rentabellik ko'rsatkichlarini o'z ichiga oladi: aktivlar rentabelligi, o'z kapitali rentabelligi, kapital rentabelligi, sotishdan olingan daromad.

Korxona holatini o'rganishda qo'llaniladigan asosiy metod va usullar standart bo'lib, ko'plab mualliflar tomonidan qo'llaniladi. Ular faqat hisoblangan va tahlil qilingan iqtisodiy ko'rsatkichlarning nomi va soni bo'yicha farq qilishi mumkin. 1-jadvalda korxona samaradorligini tahlil qilish va baholashning bir nechta mavjud usullarini taqdim etadi.

1-jadval: Samaradorlikni baholashga turli iqtisodiy yondoshuvlar*

Muallif	Bosqichlar tahlil	Indeks
Sheremet A.D.	1. "Ichki samaradorlik" tahlili	Biznesning o'ziga xos xususiyatlariga qarab
	2. Moliyaviy natijalarni aniqlash	foyda miqdori; Aktivlardan samarali foydalanish ko'rsatkichlari (tovar-moddiy boyliklar, aktivlar, aylanma mablag'larning aylanish koeffitsiyentlari); Daromadlilik ko'rsatkichlari (rentabellik sotish, aktivlar, shaxsiy kapital)
	3. Moliyaviy holat tahlili	Likvidlik ko'rsatkichlari (balans likvidligi, imkoniyatlar, umumiy likvidlik, tez likvidlik, mutlaq likvidlik); Kapital tarkibining ko'rsatkichlari (mulkdorlik koeffitsiyentlari, moliyaviy mustaqillik, o'z mablag'larining ta'minlanishi); Sof aylanma kapital ko'rsatkichi

Savitskaya G.V.	1. Mutlaq moliyaviy samarani baholash	- Moliyaviy samaradorlik ko'rsatkichlari; Foyda ko'rsatkichlari (yalpi foyda, mahsulotni sotishdan olingan foyda, sof foyda va boshqalar).
	2. Korxonaning samaradorlik darajasini baholash: A) korxona rivojlanish sur'ati b) Biznesning rentabelligi darajasi	Rentabellik ko'rsatkichlari; - kapitallashtirilgan foyda hisobiga jami aktivlarning o'sish sur'ati, sotish hajmi, foyda, sof aktivlar, o'z kapitali (o'sish barqarorlik koeffitsiyenti); - 1 ta aksiyaga to'g'ri keladigan daromad, o'z kapitali rentabelligi, umumiy aktivlar rentabelligi, sotishdan olingan daromad (aylanma), marjinal daromad, xarajatlar rentabelligi)
	v) korxonaning resurs salohiyatidan samarali foydalanishi	- Maxsus ko'rsatkichlar (umumiy ko'rsatkichlarga qo'shimcha) a) rentabellik; b) xodimlar; d) asosiy vositalarga kiritilgan kapital;
Gilyarovskaya L.T.	Moliyaviy holat tahlili: 1. Mulk holatini baholash	Asosiy va aylanma mablag'larning nisbati, asosiy vositalarning eskirishi, yangilanishi, yo'q qilinishi
	2. Aktivlarning likvidligi va joriy to'lov qobiliyati	Mutloq va joriy likvidlik koeffitsiyentlari; Aylanma mablag'lari bilan ta'minlash
	3. Buxgalteriya balansli likvidligi	Balansning aktiv va passiv elementlari mutanosibligi
	4. Kapital strukturasi	Mustaqillik koeffitsiyentlari, moliyaviy qaramlikni moliyalashtirish, investitsiyalar, muddatli aktivlar strukturasi, qarz kapitali tuzilishi, moliyaviy barqarorlik
	5. Sof aktivlar tahlili	Sof aktivlar ko'rsatkichlari
	6. Rentabellik	Sof foyda; rentabellik aktivlar, sotish, kapital, investitsiyalar
	7. Biznes faoliyat	Sotishdan tushgan daromad, kapital unumdorligi, mahsuldorlik mehnat, joriy aylanma aktivlar (V kunlar Va V rpm), o'sish barqarorlik koeffitsiyenti
Lyubushin N.P.	1. "Balansni o'qish"	Balans ko'rsatkichlari
	2. Tashkilotning to'lov qobiliyati tahlili	Mutloq, joriy likvidlik koeffitsiyenti va oraliq qoplash koeffitsiyenti
	3. Moliyaviy barqarorlikni tahlil qilish va baholash	Koeffitsiyentlar: mulk, qarz mablag'lari, jalb qilingan va o'z mablag'lari nisbati, o'z mablag'larining harakatchanligi, aylanma mablag'larning o'z mablag'lari miqdoriga nisbati.
	4. Biznes faoliyatni tahlil qilish va baholash	Resurs samaradorligi ko'rsatkichlarini umumlashtirish va barqaror iqtisodiy o'sish koeffitsiyenti
	5. Rentabellik tahlili va baholash	Kapitalning rentabelligi

*Ma'lumotlar muallif tomonidan tuzilgan.

1-jadvaldan ko'rinib turibdiki, korxona samaradorligini tavsiflovchi juda ko'p ko'rsatkichlar mavjud, ammo individual ko'rsatkichlar, masalan, foyda, biznesning holatini to'liq baholashga imkon bermaydi.

Biz 1-jadvalda berilgan ko'rsatkichlarni guruhlariga ajratishimiz mumkin:

Birinchi guruhga korxonaning iqtisodiy faoliyati rentabelligining umumlashtirilgan ko'rsatkichlari kiradi.

Ikkinchi guruhga korxonani boshqarish samaradorligi ko'rsatkichlari kiradi. Samaradorlik foydaning korxonaning butun sotish hajmiga yoki QQSsiz sotishdan tushgan tushumga nisbati sifatida qaraladi.

Uchinchi guruhga korxonaning tadbirkorlik faoliyati ko'rsatkichlari kiradi: korxonaning umumiy aktivlari rentabelligi, asosiy vositalarning rentabelligi, asosiy vositalarning aylanmasi, aylanma mablag'larning aylanmasi, tovar-moddiy boyliklar va xarajatlarning aylanmasi, debitorlik qarzlari aylanmasi, o'z kapitali aylanmasi.

To'rtinchi guruhga korxonaning likvidligi va bozor barqarorligi ko'rsatkichlari kiradi: qoplash va likvidlik koeffitsiyenti, zaxiralar va xarajatlarni o'z aylanma mablag'lari bilan ta'minlash.

Korxonaning kadrlar tarkibi ko'rsatkichlari kiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib shuni ta'kidlash kerakki, korxona faoliyatini tahlil qilish va baholash tartibi barqaror operatsion tizim sifatida tashkil etilishi mumkin, ammo uning mazmunini aniqlab bo'lmaydi.

Har qanday ko'rsatkichlar guruhini baholash mumkin emas, chunki u korxona faoliyatining samaradorligiga ta'sir qiluvchi barcha xususiyatlar va jihatlarni hisobga olmasligi mumkin.

Korxona faoliyatini yaxlit baholaydigan ko'rsatkichlarning birinchi guruhini alohida ajratib ko'rsatish kerak, qolgan ko'rsatkichlar esa tashkilot faoliyatining individual tomonlarini tavsiflaydi.

Har tomonlama tahlil qilish uchun ushbu guruhlardan birgalikda foydalanish kerak, ammo bu guruhlarining ko'rsatkichlari ma'lum bir korxona uchun ahamiyatiga qarab farq qilishi mumkin.

Tahlil oxir-oqibat vaziyatga bog'liq, moslashuvchan va harakatchan bo'lishi kerak. Xuddi shu ko'rsatkichlarni tanlangan rivojlanish strategiyasidan va muayyan korxona faoliyati uchun mavjud vaziyatdan ajratib hisoblash katta xato bo'ladi.

Adabiyotlar:

1. Muratov R.S., Djalalova I. A., Oripov S. Sh. "Korxona iqtisodiyoti". Darslik. –Toshkent. –2014. –426-bet.
2. Pardayev M.Q., Abdurkarimov I.T., Isroilov B.I. "Iqtisodiy tahlil" o'quv qo'llanma. –Toshkent. –2004. –486-bet
3. G.V. Savitskaya. "Korxonaning iqtisodiy faoliyatini tahlil qilish". – Moskva, 2002. –688-b.
4. Gilyarovskaya L.T. Iqtisodiy tahlil. Darslik. –M.: 2004. –615-b.
5. Zikova N.V. Tashkilot samaradorligini baholashga yondashuvlarni o'rganish. Innovatsion texnologiyalar iqtisodiyoti va menejmenti. –2014-yil. 12-son [Elektron resurs].
6. Lyubushin N.P. Iqtisodiy tahlil: darslik. 3-nashr. –M.: 2010. –575-b.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.